

CÂTEVA PERSONALITĂȚI ROMÂNEȘTI ȘI CĂRȚI CU VALOARE BIBLIOFILĂ DIN SECOLUL AL XIX-LEA

Lăcrămioara MANEA*

Keywords: Romanian personalities, ex libris stamp, ex libris autograph, ex libris signature, books with bibliophile value, Nicolae A. Petroff of Bârlad Bookshop.

Ex librisurile sub diferite forme și însemnările de pe filele cărților vechi constituie surse de informații privind parcursul de la tipografie până la locul unde se află cărțile în prezent. În colecțiile Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea se păstrează numeroase titluri de carte românească modernă și carte străină ce poartă ștampile ex libris ori însemnări ale unor personalități românești, care s-au remarcat în diferite domenii de-a lungul secolelor XIX-XX. În acest articol aducem în atenție câțiva dintre oamenii de cultură ai țării, unii poate mai puțin cunoscuți, prin prisma exemplarelor de carte cu valoare bibliofilă, totodată, în încercarea timidă de abordare a reconstituirii bibliotecilor acestora și a destinului acestor fonduri, care, începând din secolul al XIX-lea, au intrat în bună parte în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din București.

Sintagma *carte cu valoare bibliofilă* este destul de largă și include tipăriturile vechi românești și străine, incunabulele, cărțile manuscris ornamentate cu miniaturi, cărțile cu ilustrații sau gravuri deosebite, cele cu legături sau ferecături prețioase, cărțile tipărite într-un tiraj redus, indiferent de vechimea lor, și primele ediții tipărite ale scrierilor vechi sau clasice, cunoscute sub numele de ediții *princeps*. Pe lângă toate acestea, sunt considerate bibliofile și cărțile cu autograful autorului sau cu ex librisuri diverse (heraldic, monogram, cu blestem, de închinare, autograf, în timbru sec, ștampilă, etichetă, *supralibros*). Dincolo de conținutul și personalitatea autorilor cărților, unele exemplare au obținut o nouă identitate numită prin termenul medieval generic de *ex libris* (*din, dintre cărțile...*), apărut din dorința posesorilor de a-și marca proprietatea asupra cărților printr-un însemn particular¹. Așadar, personalitățile la care vom face referire sunt fie autori sau alți responsabili de apariția edițiilor respective, fie deținători istorici ai cărților, la un moment dat.

Exemplarele care au stat la baza realizării studiului nostru au ajuns în patrimoniul Muzeului tulcean în anii 1979-1980, printr-un transfer de la Biblioteca Academiei Române, iar altele au fost achiziționate din anticariate bucureștene, în anii '70-'80 ai secolului trecut. Ordinea prezentării lor este aleatorie, toate volumele fiind, în acest context, la fel de reprezentative.

*

În orașul Bârlad au apărut și s-au dezvoltat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, numeroase tipografii, xilografii, librării și legătorii de cărți, dintre care amintim „Librăria Nouă” înființată în anul 1882, pe strada Ștefan cel Mare, de către Vasile D. Vasiliu. Din 1899, conducerea librăriei a fost preluată de Nicolae A. Petroff, de naționalitate rusă, născut în Bârlad la 1877, care a învățat meseria de librar pe lângă V. D. Vasiliu. Librăria s-a dezvoltat, Petroff colaborând direct cu autorii sau cu editorii pentru

* Cercetător științific II doctor, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, lacramanea@yahoo.com

¹ Tudor Nedelcea, *Civilizația cărții. Incursiune în istoria cărții, presei și a tiparului*, București, 1996, p. 145-147.

procurarea cărților. Nu a editat cărți, considerând că acestea puteau fi răspândite greu din provincie, dar aducea imediat în librărie orice apariție nouă. Totuși, de pe la 1900, a devenit cunoscut în epocă pentru editarea cărților poștale ilustrate în „Editura-Librăria Nouă Nicolae A. Petroff”, atât de valoroase astăzi pentru reconstituirea imaginii Bârladului vechi. Nicolae Petroff a fost membru și corespondent al Societății Centrale din Berlin pentru industria și comerțul de cărți poștale ilustrate. De asemenea, în anul 1902, cu ocazia jubileului de 25 de ani de la războiul româno-ruso-turc, librarul Petroff a fost singurul din țară care a bătut o medalie de aluminiu, în cinstea Regelui Carol I și a glorioasei armate române². Librăria lui V. Vasiliu și a lui N. Petroff a fost cea mai mare din Bârlad, însă nu cea mai veche. Librăria lui M. Barbu și a succesorilor săi s-a înființat în 1852, a editat trei cărți de școală și a vândut, mai ales, manuale școlare. Altele două, deschise după „Librăria Nouă”, au fost: „Librăria Școalelor”, la 1889, a lui Gheorghe P. Vasiliu, care, din 1902, a fost administrată de nepoții săi, Pavel și Ticu P. Frumuzachi; „Librăria G. P. Butunoiu”, care a funcționat doar între anii 1901-1904³.

L-am amintit pe librarul și patriotul Nicolae Petroff deoarece ștampila librăriei sale am identificat-o pe filele unui manual de drept al lui Ioan Fiñescu, aflat în colecția de carte veche a institutului tulcean. Se constată, conform acestei ștampile, că mai târziu, foarte probabil după anul 1910, Petroff a renunțat la titulatura de librărie „nouă”, devenind „Librăria Nicolae A. Petroff”.

► Fiñescu, Ioan, *Manual de ședință*, Craiova: Institutul de editură „Samitca”, [1915]⁴ (pe foaia de gardă ștampila «**Librăria Nicolae A. Petroff * Bârlad**»; Fig. 1-2).

Lucrarea a văzut lumina tiparului la Craiova și a fost achiziționată de Muzeu în anii din urmă, dintr-un anticariat bucureștean. Ștampila, pe care acest exemplar o poartă, nu este tocmai un ex libris, căci, neștiind practica epocii, cartea a fost fie comercializată prin librăria lui Petroff de la Bârlad, fie librarul avea o bibliotecă personală sau o bibliotecă în incinta librăriei sale. Importanța și conținutul unui astfel de tratat poate justifica deținerea lui de către un librar precum Nicolae Petroff. În ceea ce privește autorul manualului de drept, Ioan N. Fiñescu (n. 1888, Strehaia, jud. Mehedinți – m. 1958) a fost magistrat, a urmat cursurile Facultății de Drept din Roma, doctor în drept, a practicat magistratura în Craiova și a fost profesor de drept comercial la Universitatea din București. În anul 1913 a editat la Craiova revista „Cercul juridic”. Începând cu anul 1915, a publicat o serie de manuale și tratate de drept civil și penal, la București și la Craiova⁵.

Un alt exemplar, cu o ștampilă ex libris încă neelucidată, a intrat în colecțiile noastre prin transfer de la Biblioteca Academiei Române București.

► Marlianus, Ambrosius, *Theatron politikon*, vol. I, Buzău: În Tipografia Sfintei Episcopii, 1838⁶ (ante foaie titlu ștampila «**Biblioteca lui Constantin Don, avocat român**»; Fig. 3).

În ceea ce privește ediția, aceasta este prima în limba română a *Teatrului politic*, după traducerea lui Grigore Pleșoianu, tipărită la Buzău, 1838, în 3 volume. Autorul Ambrosius Marlianus nu este indicat pe publicație, fiind identificat târziu de cercetătoarea Ariadna Camariano. Originalul în limba latină a apărut la Roma, în anul 1631. Preotul Ioan Avramie, predicatorul curții domnești a lui Nicolae Mavrocordat, a tradus opera în limba neogreacă la porunca domnitorului N. Mavrocordat (1719-1730), comanditar care apare în titlu menționat eronat drept traducător al lucrării. Se cunosc trei ediții în limba neogreacă ale *Teatrului politic*:

² I. Antonovici, Gr. Crețu, *Tipografiile, xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din Bârlad*: cu prefață, note și adăuse de acest din urmă, București, 1910, p. 111-112.

³ *Ibidem*, p. 110, 112-113.

⁴ *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, II, 1986, p. 315, nr. 21429 (în continuare BRM); Cota: CR XX inv. 1043.

⁵ Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri*, București, 1940, p. 324.

⁶ BRM IV, 1996, p. 558, nr. 68268; Cota: CR XIX inv. 1455.

1758, Leipzig; 1776, Leipzig; 1802, Veneția, toate menționate în *Bibliografia românească veche*. Un exemplar al ediției a 2-a, din 1776, se păstrează în colecția de carte românească veche a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea⁷. Ediția în limba română, la care facem referire în acest material, a apărut sub patronajul lui Alexandru Dimitrie Ghica și al Episcopului de Buzău Chesarie. Ștampila pe care o poartă ne arată că volumul a făcut parte din biblioteca lui Constantin Don (1850-1875), avocat cu studii la Paris, însă nu avem alte informații despre scurta lui viață, despre activitatea sau biblioteca sa, în ciuda eforturilor noastre. Menționăm că, deasupra numelui, ștampila are gravată o coroană.

Acest ex libris și semnătura lui Constantin Don apar și pe exemplarul tulcean al manualului de geografie întocmit de profesorul blăjean Ioan Rus, *Icoana pământului sau Carte de geografie*, vol. I-III, Blaj: În Tipografia Seminarului, 1842⁸. Lucrarea provine din același transfer de la Biblioteca Academiei, ceea ce ne îndreptățește să credem că Don și-a donat biblioteca prestigioasei instituții ori cărțile au ajuns aici după moartea sa.

Alte două volume ale lui Nicolae Suțu, edițiile în franceză și română, au avut, de asemenea, posesori de seamă.

► Suțu, Nicolae, *Notions statistiques sur la Moldavie*, Jassy, 1849⁹ (pe p. 5 ștampila «**N. A. Bogdan*Publicist*4, Strada Albinetz*Jassy (România)**»); Fig. 4).

Nicolae Andriescu Bogdan (n. 1858?, Iași – m. 1939, Iași), cunoscut drept publicistul N. A. Bogdan, cu origini boierești, avându-l ca înaintaș pe postelnicul Dumitru Bogdan, mare proprietar de moșii, a făcut studii la Școala „Treii Ierarhi” din Iași, apoi Liceul Național din oraș. A redactat și a colaborat la mai multe reviste, între care: „Scrieri amuzante”, „Femeia română” și „Telegraful” din București, „Zimbrul” din Iași. Între anii 1879-1882 a urmat cursurile Conservatorului de Muzică și Declamațiuni din Iași, ulterior lucrând la Teatrul Național și apoi având o serie de funcții în cadrul Primăriei ieșene. După pensionare (1917), și-a continuat activitatea ca publicist, istoriograf, poet și dramaturg. A locuit în Strada Albinet nr. 4, unde a decedat la 17 aprilie 1939. În anul 1904, a tipărit monografia *Orașul Iași – odinioară și astăzi*. De asemenea, a publicat numeroase articole în variate domenii, a colaborat la diverse ziare și reviste din țară și străinătate: „Revue Parisienne”, „La Revue Franco-Italienne” ș.a. N. A. Bogdan a fost decorat cu diverse ordine și medalii, între care Ordinul „Coroana României” în Grad de Cavaler, acordat de Regele Ferdinand I, în 1922; în 1937, a fost propus pentru titlul de *doctor honoris causa* al Facultății de Litere din Iași¹⁰.

Adresa domiciliului publicistului N.A. Bogdan se regăsește în ștampila ex libris folosită pentru particularizarea cărților din biblioteca sa, însă nu știm cum a circulat acest exemplar la Biblioteca Academiei, de unde, ulterior, a fost transferat la Tulcea.

Lucrarea lui Nicolae Suțu a fost tradusă, apoi publicată și în limba română, iar unul dintre exemplare i-a aparținut scriitorului Eugen Herovanu.

► Suțu, Nicolae, *Notiții statistice asupra Moldaviei*, traducere cu adăugiri de Teodor Codrescu, Iași, 1852; cu portretul autorului, semnat A. Kogălniceanu des. [desenator]¹¹ (pe foaia 1, ștampila «**Biblioteca*E. Herovanu*Nr. 4013**»); Fig. 5-6).

Scriitorul Eugen Herovanu (n. 1875, Piatra-Neamț - m. 1956), doctor în drept la Bruxelles (1903), primar al Iașului în 1923, avocat la Iași și la București, profesor de procedură civilă la Facultatea de Drept din Iași, a lăsat o operă literară și juridică importantă: *Dragoste și război*. *Poem dramatic*, Iași, 1896; *Schițe și epigrame*, Iași, 1897; *Zile de zbucium*, 1916; *Încotro ne duce destinul*, 1926; *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, 1915 și 1926

⁷ Lăcrămioara Manea, *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*, Brăila, 2013, p. 77-78.

⁸ BRM IV, 1996, p. 148, nr. 61400; Cota: CR XIX inv. 473-475.

⁹ BRM IV, 1996, p. 442, nr. 66345; Cota: CR XIX inv. 538.

¹⁰ L. Predescu, *op. cit.*, p. 110-111; https://ro.wikipedia.org/wiki/N._A._Bogdan (accesat la 4 septembrie 2019).

¹¹ BRM IV, 1996, p. 442, nr. 66344; Cota: CR XIX inv. 847.

ș.a.¹². Datorită preocupărilor diverse, dar și ca om politic, E. Herovanu a adunat o vastă bibliotecă cu lucrări din multe domenii. Ștampila de pe filele cărții menționate are notat nr. 4013, așadar este vorba despre o bibliotecă cu peste 4000 de exemplare. Cartea a ajuns în anticariat și a fost cumpărată în 1977 pentru colecția muzeului.

O altă carte de secol XIX, cu valoare memorială, este dicționarul latino-românesc al lui I. Livaditu, editat de George Ioanid. Autorul după care Livaditu a făcut prelucrarea în românește a acestui dicționar este Jean Boudot, menționat în prefața cărții care urmează foi de titlu. Pe cea de-a 4-a foaie liminară a lucrării, editorul a așezat următoarea dedicație tipărită: „Junimei studioase din tota Romania, amicală dedicațiune din partea subînsemnatului I. L. [Livaditu]”.

► Livaditu, I. H., *Dicționar de începători latino-românesc*, editor G. Ioanid, București: Tipografia lui Winterhalder, 1852¹³; (pe foaia de titlu verso o însemnare a lui Spiru Haret).

Menirea exprimată de I. Livaditu, redată mai sus, s-a concretizat în cazul acestui exemplar, preluat tot de la Biblioteca Academiei Române, prin consemnarea cu valoare de ex libris autograf așternută citeț de către Spiru Haret, cu ortografia epocii: „**Cadou de annulu nou de la moșulu meu Dimitrie Botesu. Ianuarie 2, 1863, Haretu Spiru**”. În partea inferioară a aceleiași foi apare și mențiunea: „Va fi opritu și supusu la cercetare oricare esemplaru ce nu va purta țifra mea.”, urmată de semnătura autorului (Fig. 7).

Spiru C. Haret (n. 1851, Iași – m. 1912, București), elev eminent al Colegiului „Sf. Sava” din București, a ales studiul matematicii ca specializare universitară, devenind student al Facultății de Științe din București în 1869. La trei luni după susținerea licenței, în 1874, Spiru Haret a obținut o bursă de studii la Paris, unde tânărul studios a dobândit licența în matematică și în științe fizice, iar în ianuarie 1878 și-a susținut doctoratul, fiind primul străin – doctor în matematici la Sorbona. În anul 1879 a devenit cel mai tânăr membru corespondent al Academiei Române, în 1885 secretar general al Ministerului Instrucțiunii, apoi Ministru al Instrucțiunii Publice în mai multe rânduri. Prin întreaga lui activitate în slujba țării, științei și a învățământului românesc, Spiru Haret s-a bucurat de o imensă popularitate.

Dicționarul lui Livaditu l-a primit în dar pe când avea 12 ani. Nu știm cu precizie cât l-a păstrat în biblioteca personală, dar cu siguranță l-a ajutat în formarea și educația sa în primii ani de școală.

Un alt mare om politic și ilustru istoric al neamului, care a avut o bibliotecă imensă și valoroasă, a fost Nicolae Iorga (n. 1871, Botoșani – m. 1940, Strejnic, jud. Prahova). Fără a aduce date din biografia savantului, amintim că, în 1923, o parte din biblioteca sa a ocupat un rol important în cadrul Fundației Culturale deschise de el însuși. Mai târziu, biblioteca acestuia a constituit nucleul Bibliotecii Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” din București. La 15 aprilie 1939, la inaugurarea Institutului, Iorga menționa că biblioteca are 50000 de volume. S-a apreciat că după moarte Nicolae Iorga a lăsat o bibliotecă cu peste 60000 de cărți, fiind una dintre cele mai valoroase biblioteci din Europa, cu periodice românești și străine rare, cu lucrări de istorie unicat, cu exemplare vechi din secolele XVI-XIX¹⁴. În prezent, cărți din biblioteca Iorga se regăsesc în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, ale Bibliotecii Naționale a României, precum și în alte biblioteci din țară. La Tulcea am identificat un astfel de exemplar cu ștampila ex libris:

► Vida, Gheorghe, *Gramatică practică româno-franțozască compusă duple autorii clasici cei mai noi*, În Buda: Cu tipariul Crăieștii Universității, 1833¹⁵ (pe foaia de titlu ștampila dreptunghiulară în tuș roșu «**Biblioteca N. Iorga**»; Fig. 8).

De un interes sporit ni se pare semnătura de posesor „Mălinescu” de pe foaia de titlu a primului volum al cunoscutei lucrări a lui Joseph Franz Sulzer (? - 1791), *Istoria Daciei*

¹² L. Predescu, *op. cit.*, p. 395.

¹³ BRM III, 1989, p. 108, nr. 32981; Cota: CR XIX inv. 969.

¹⁴ www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3152 (accesat la 16 septembrie 2019).

¹⁵ BRM IV, 1996, p. 754, nr. 71485; Cota: CR XIX inv. 867.

transalpine, apărută în 3 volume la Viena, 1781-1782. Sulzer susține în carte părăsirea Daciei la 273 și teoria imigraționistă atât de combătută în istoria românilor. Exemplarul a fost achiziționat de muzeul tulcean pe la 1982, din anticariat¹⁶.

► Sulzer, Franz Joseph, *Geschichte des Transalpinischen Daciens, das ist: der Walachen, Moldau und Bessarabiens*, vol. I, Viena, 1781¹⁷ (pe foaia de titlu semnătura **Mălinescu**; Fig. 9).

Importanța și vechimea lucrării ne îndreptățesc să credem că ea a aparținut pașoptist-unionistului Vasile Mălinescu (n. 1817, Valea Seacă, Ducatul Bucovinei – m. 1866), membru în Adunarea ad-hoc a Moldovei la 1857, ofițer în garda lui Alexandru I. Cuza și un împătimit colecționar de cărți. A fost mult timp secretar al Arhivei Statului din Iași, iar în 1861 ministru al Cultelor pentru scurtă vreme. Vasile Mălinescu a editat, împreună cu Mihail Kogălniceanu, ziarul unionist „Steaua Dunării”¹⁸.

O șampilă ex libris pentru particularizarea cărților din biblioteca sa a folosit și marele folclorist și etnograf Simion Florea Marian (n. 1847, Ilișești, jud. Suceava – m. 1907, Suceava). A fost totodată preot, profesor, naturalist, membru titular al Academiei Române din anul 1881, membru în Societatea geografică română și în Societatea istorică română din București și a lăsat o operă de neegalat în literatura de specialitate. Următoarea carte a intrat în colecțiile noastre prin transfer:

► Bodnărescu, Samson L., *Din scrierile lui Samson Bodnărescu*, Cernăuți, 1884¹⁹ (pe foaia de titlu șampilă **«Din Biblioteca lui Simeon Fl. Marian»**; Fig. 10).

Alt exemplar de carte românească modernă poartă un ex libris autograf asupra căruia avem unele rezerve.

► Alecsandri, Vasile, *Salba literară*, Iași: Tipografia lui Adolf Bermann, 1857²⁰ (pe foaia de titlu ex librisul autograf **„Din biblioteca Iacob Negruzzi, 1932”**).

Scriitorul Iacob Negruzzi (n. 1842, Iași – m. 1932, București), fiul lui Costache Negruzzi (1808-1868), și-a făcut studiile juridice la Berlin, a fost avocat și profesor de drept comercial la Iași și la București. Ca membru fondator din 1863 al Societății „Junimea”, Iacob Negruzzi a publicat numeroase nuvele, poezii, comedii în revista „Convorbiri literare”, pe care a și condus-o între anii 1867-1895. A devenit membru al Academiei Române din anul 1881²¹. A decedat la 6 ianuarie 1932, fapt pentru care ne exprimăm opinia cu privire la autenticitatea însemnării datată 1932; așadar, cel mai probabil, altcineva a făcut mențiunea pe carte.

Mai mulți proprietari a avut romanul lui Octave Feuillet, *Onesta*, tradus în limba română de George Popovici, tipărit în anul 1856.

► Feuillet, Octave, *Onesta. Roman venețian*, traducere de George Popovici, editor Ioan Nacu, București: Imprimeria Nifon Mitropolitul, 1856²².

Pe foaia de titlu falsă a acestui exemplar apare șampilă editorului Ioan Nacu (1830-1892): **«Ioan Nacu*Bucurest»**. Probabil este un exemplar care a poposit în biblioteca editorului la scurt timp după imprimare.

Pe foaia de titlu și pe foaia de titlu falsă a cărții se repetă o șampilă în tuș roșu, rotundă, **«U.F.C.R.*Muzeul Al. Saint-Georges»** (Fig. 11). Alexandru Saint-Georges (n. 1886, Botoșani – m. 1954, București) a urmat școli militare, însă a fost un muzeograf pasionat. În anul 1908 a organizat la Bârlad un prim muzeu. După Primul Război Mondial s-a stabilit la București și a strâns măturii pentru muzeul care i-a purtat numele. În 1932 tot patrimoniul

¹⁶ Lăcrămioara Manea, *Tipărituri „transilvanice” din colecția muzeului tulcean*, în „Transilvania”, 4-5, 2017, p. 70.

¹⁷ Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară (1473-1878)*, vol. II, București, 1931, nr. 624, p. 7-10; Cota: TR XVIII inv. 78.

¹⁸ L. Predescu, *op. cit.*, p. 510.

¹⁹ BRM I, 1984, p. 381, nr. 6948; Cota: CR XIX inv. 287.

²⁰ BRM I, 1984, p. 54, nr. 924; Cota: CR XIX inv. 263.

²¹ L. Predescu, *op. cit.*, p. 592-593.

²² BRM II, 1986, p. 297, nr. 21123; Cota: CR XIX inv. 606.

Muzeului Alexandru Saint-Georges a fost donat Fundațiilor Culturale Regale (U.F.C.R.) patronate de Regele Carol al II-lea. Muzeul a fost mereu nesigur ca locație, deși colecțiile erau în creștere. Biblioteca muzeului său a numărat mii de volume. În 1945, prin legea de reorganizare a Fundațiilor Regale, Muzeul Al. Saint-Georges a fost transferat la Ministerul Artelor, iar ulterior desființat²³. După anul 1958 cărțile și fondul documentar au ajuns la Biblioteca Națională și la Biblioteca Academiei Române.

Tot pe foaia de titlu apare cu cerneală violet ex librisul autograf „**Din Bibliotheca lui Iulius R.**”, iar pe verso un fragment din poezia „Suspine”, datată „3 Februarie 187...”: „... Ah! Venezia, loc vessel de petreceri, de iubire/ Cu alle t'elle signorette que amorului se'nchin/ Plecu, te las ducînd cu mene noi mulțime suvenire/ de aquelle nopți plăcute petrecute în allu teu sinu!.../ Adio la Venezia. Vezi «Suspine», Poesie de Iulius Rosca” (Fig. 12). Este vorba despre poetul român Iuliu I. Roșca (1858-1940), autor dramatic și traducător, căsătorit cu pianista și violonista Elena Roșca. A fost redactor la revistele bucureștene „Ghimpele”, „Literatură și artă”, „Războiul”, „Universul literar” ș.a., corespondent la revista „Familia”, unde, sub pseudonimul A.C. Șor, a colaborat cu versuri și cronici săptămânale. A scris poezie, proză, teatru, cronici literare, dar și versuri pentru piese muzicale (lieduri, coruri, imnuri). Dintre volumele sale amintim: *Flori de primăvară. Dora și Florin, Ce timpuri. Ce moravuri!, Florile vorbesc, Muzica la sfârșit și la început de secol (1882-1904)*²⁴.

Având în vedere reperele cronologice menționate, destinul cărții trebuie să fi fost următorul: din biblioteca editorului Ioan Nacu, a intrat în posesia scriitorului Iulius Roșca; apoi, înainte sau după moartea poetului, exemplarul a ajuns în biblioteca Muzeului Al. Saint-Georges, după 1958 la Biblioteca Academiei Române, din 1980 prin transfer în colecțiile muzeului Tulcea.

Ultimul exemplar din această serie de cărți cu valoare bibliofilă este monumentală lucrare a enciclopedistului Bogdan Petriceicu Hasdeu (n. 1838, Cristinești-Hotin – m. 1907, Câmpina), una dintre cele mai mari personalități ale culturii române din toate timpurile.

► Hasdeu, Bogdan Petriceicu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, tom I, II, III-IV, București: Stab. Grafic Socec & Teclu, 1886, 1890, 1893²⁵ (pe foaia de titlu falsă ștampila «**Biblioteca*St. Vârgolici**»; Fig. 13).

Etymologicum Magnum Romaniae a intrat și în biblioteca marelui profesor și publicist Ștefan G. Vârgolici (n. 1843, Borlești, jud. Neamț - m. 1897, Iași), doctor în literatură și filosofie. A fost profesor la liceul din Bârlad, apoi la Universitatea din Iași, a devenit membru corespondent al Academiei Române din 1887 și membru al societății „Junimea” la Iași. A publicat versuri, fabule, manuale școlare, a tradus din Lamartine, Byron, Schiller ș.a.²⁶. De la Iași volumele au ajuns într-un anticariat din București, de unde au fost achiziționate pentru colecția muzeului Tulcea în anul 1972.

*

Chiar dacă majoritatea ștampilelor ex libris expuse în acest studiu sunt singulare în colecțiile Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, fără a putea reconstitui o bibliotecă sau alta, subliniem încă o dată valoarea bibliofilă a cărților și introducerea în circuitul științific a acestor ex librisuri, care pot însemna puncte de plecare spre noi identificări și cercetări bibliofile. În cazul însemnărilor și a semnăturilor cu valoare de ex libris autograf, sunt importante încadrarea în timp și grafologia, pentru că uneori ne putem înșela în atribuire.

²³ V.Z. Teodorescu, *Contribuții la un portret de muzeograf: Alexandru Saint Georges*, în „Muzeul Național”, 14, 1997, p. 127-143.

²⁴ Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, 1973, p. 612-613.

²⁵ BRM II, 1986, p. 589, nr. 25962, 25963a-b; Cota: CR XIX inv. 341-343.

²⁶ L. Predescu, *op. cit.*, p. 883.

SOME ROMANIAN PERSONALITIES AND BOOKS WITH BIBLIOPHILE VALUE OF THE XIX-TH CENTURY

In this study we bring to attention some cultured people of the country, some of them probably less famous, from the perspective of the copies with bibliophile value, in an attempt to approach the reconstitution of their libraries and the destiny of these funds, which, since the XIXth century, came into the collection of the Romanian Academy Library of Bucharest. The books with ex libris, no matter the type (label, stamp, autograph, heraldic etc.), fall in the category of the bibliophile values.

Of the books with ex libris stamp, which belonged to some personalities of Romanian culture, we mention: Gheorghe Vida, *Gramatică practică româno-franțozască*, Buda, 1833 – ex libris «N. Iorga Library»; Nicolae Suțu, *Notions statistiques sur la Moldavie*, Jassy, 1849 – ex libris «N.A. Bogdan*Publicist*4, Albinetz Street*Iași (Romania)»; Samson Bodnărescu, *Din scrierile lui Samson Bodnărescu*, Cernăuți, 1884 – ex libris «From the library of Simeon Fl. Marian»; Ioan Fițescu, *Manual de ședință*, Craiova, 1915 – ex libris «Nicolae A. Petroff Library*Bârlad». Other copies (XVIII-XIXth centuries) have on their sheets ex libris autograph, and some of the owners are Vasile Mălinescu (1817-1866), Spiru Haret (1851-1912), Iuliu I. Roșca (1858-1940).

Although the majority of the ex libris stamps exposed in this article are singular in the collection of the Eco-Museal Research Institute „Gavrilă Simion” of Tulcea, we emphasize the bibliophile value of the books and the introduction of these ex libris into the scientific circuit, which could mean starting points to new identifications and bibliophile researches. The volumes reached the patrimony of the institution of Tulcea in 1979-1980 by a transfer from the Romanian Academy Library, and others were bought from second-hand bookshops of Bucharest in 1972-1982.

BIBLIOGRAFIE

- Antonovici, I., Crețu, Gr., *Tipografiile, xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din Bârlad: cu prefață, note și adăușe de acest din urmă*, București, Imprimeria Statului, 1910.
- Bibliografia românească modernă* (1831-1918), vol. I-IV, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 1986, 1989, 1996.
- Manea, Lăcrămioara, *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2013.
- Manea, Lăcrămioara, *Tipărituri „transilvanice” din colecția muzeului tulcean*, în „Transilvania”, 4-5, 2017, p. 66-74.
- Nedelcea, Tudor, *Civilizația cărții. Incursiune în istoria cărții, presei și a tiparului*, București, Editura Scrisul Românesc, 1996.
- Predescu, Lucian, *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri*, București, Cugetarea-Georgescu Delafras, 1940.
- Straje, Mihail, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, Editura Minerva, 1973.
- Teodorescu, V. Z., *Contribuții la un portret de muzeograf: Alexandru Saint Georges*, în „Muzeul Național”, 14, 1997, p. 127-143.
- Veress, Andrei, *Bibliografia română-ungară (1473-1878)*, tom II, București, Editura „Cartea Românească”, 1931.

https://ro.wikipedia.org/wiki/N._A._Bogdan
www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3152

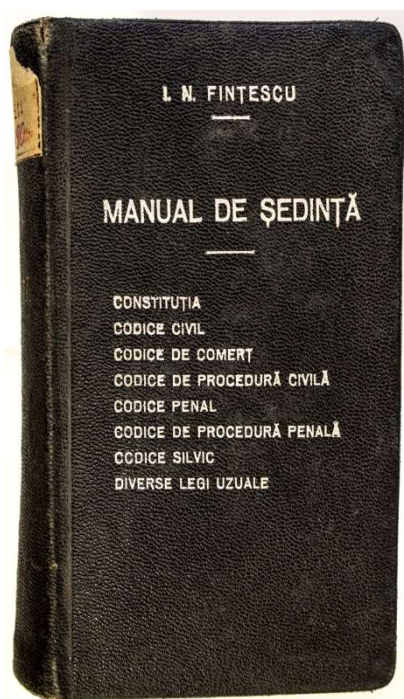

Fig. 1-2. Ioan N. Fintescu, *Manual de ședință*, Craiova, [1915]. Coperta cărții și ștampila de pe foaia de gardă.

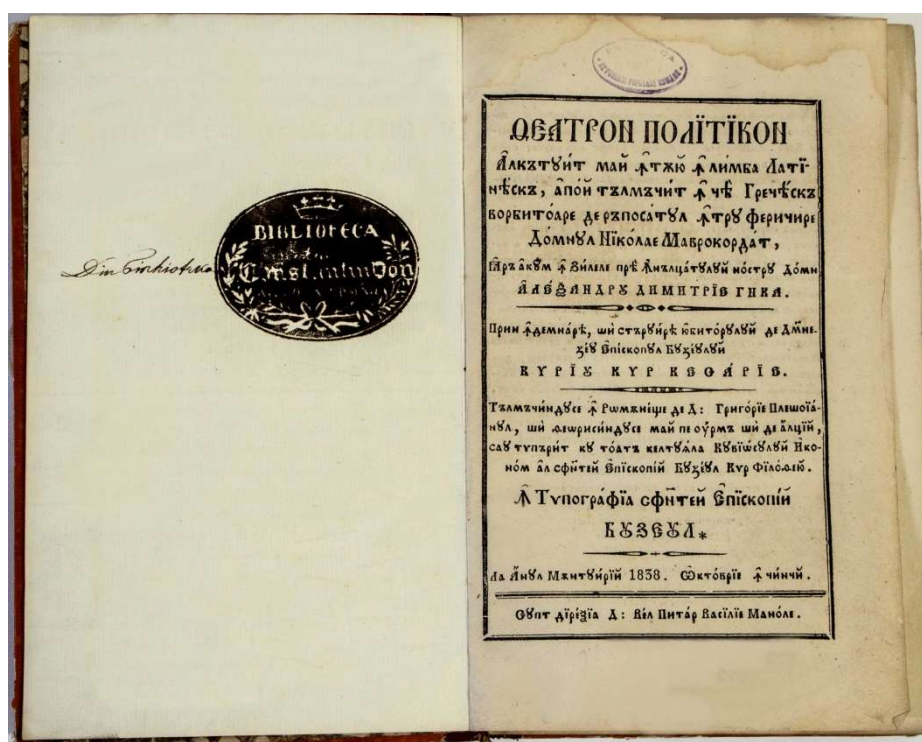

Fig. 3. *Theatron politikon*, vol. I, Buzău, 1838. Ștampila ex libris ante foaie titlu.

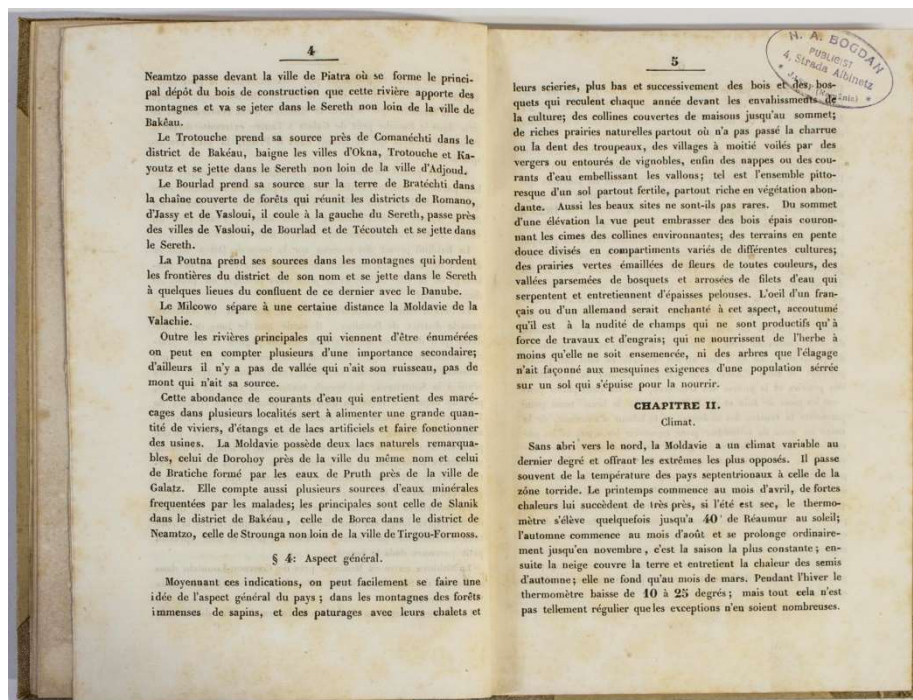

Fig. 4. Nicolae Suțu, *Notions statistiques sur la Moldavie*, Jassy, 1849. Ștampila ex libris pe pagina 5.

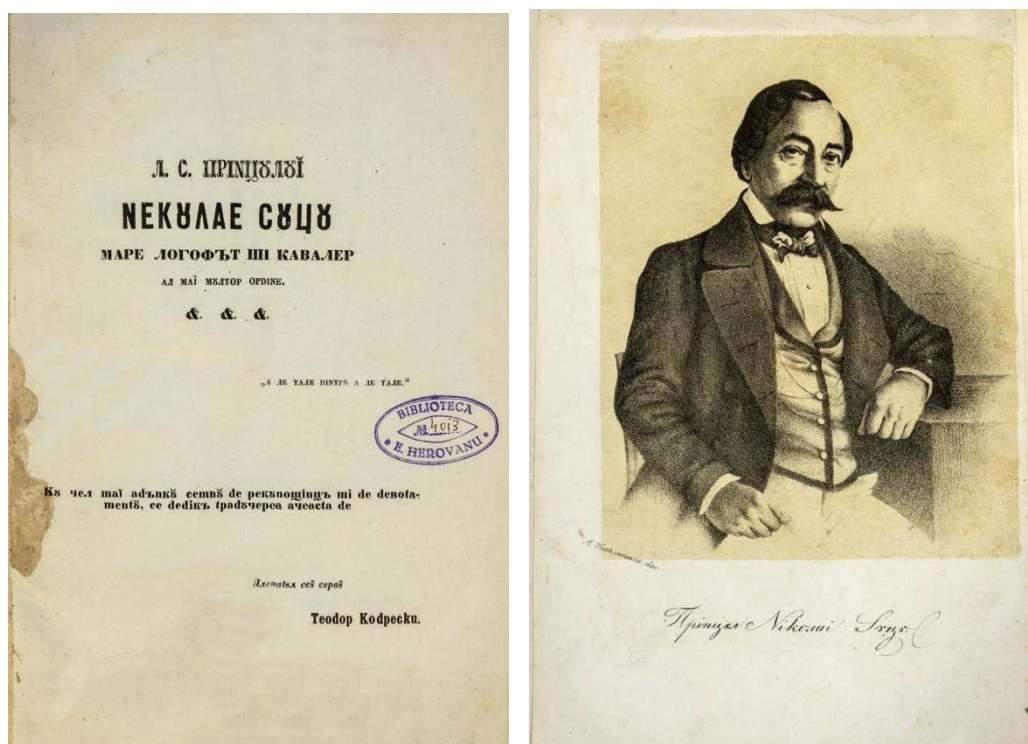

Fig. 5-6. Nicolae Suțu, *Notiții statistice asupra Moldaviei*, Iași, 1852. Ștampila ex libris și portretul autorului.

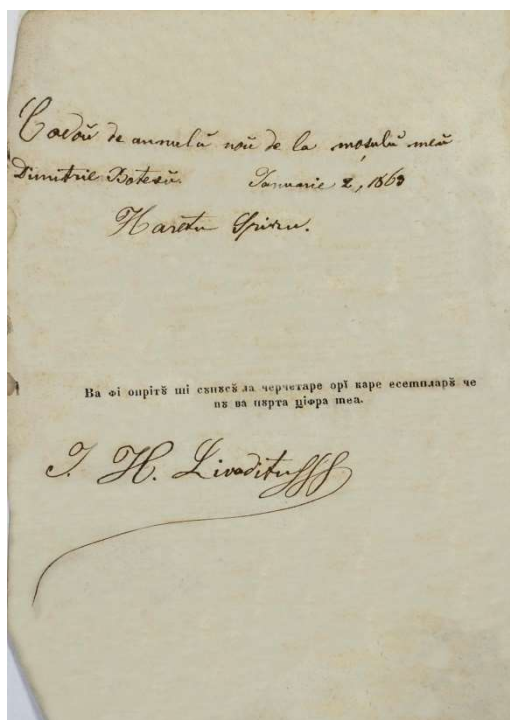

Fig. 7. I.H. Livaditu, *Dicționar de începători latino-românesc*, București, 1852. Însemnare Spiru Haret.

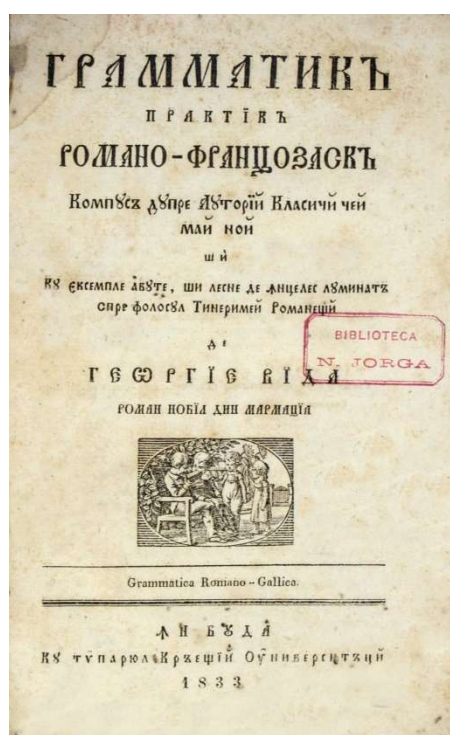

Fig. 8. Gh. Vida, *Gramatică practică româno-franțozască*, Buda, 1833. Foaia de titlu cu ștampila ex libris.

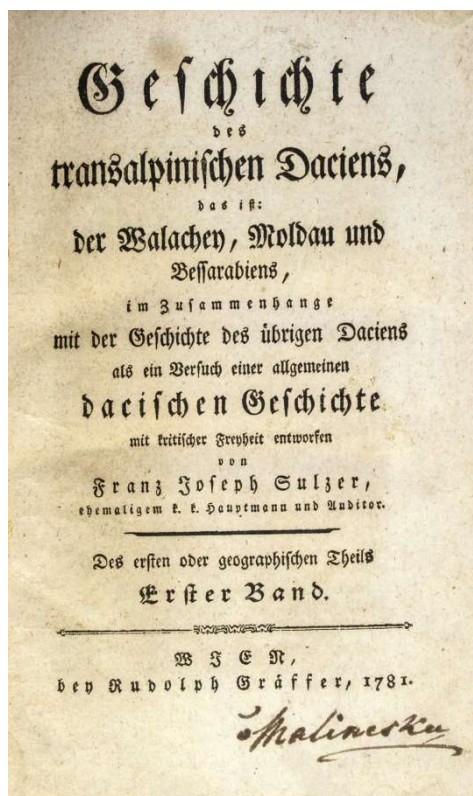

Fig. 9. F. J. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, vol. I, Viena, 1781.
Foaia de titlu cu semnătura de posesor.

Fig. 10. Ștampila ex libris Simion Florea Marian.

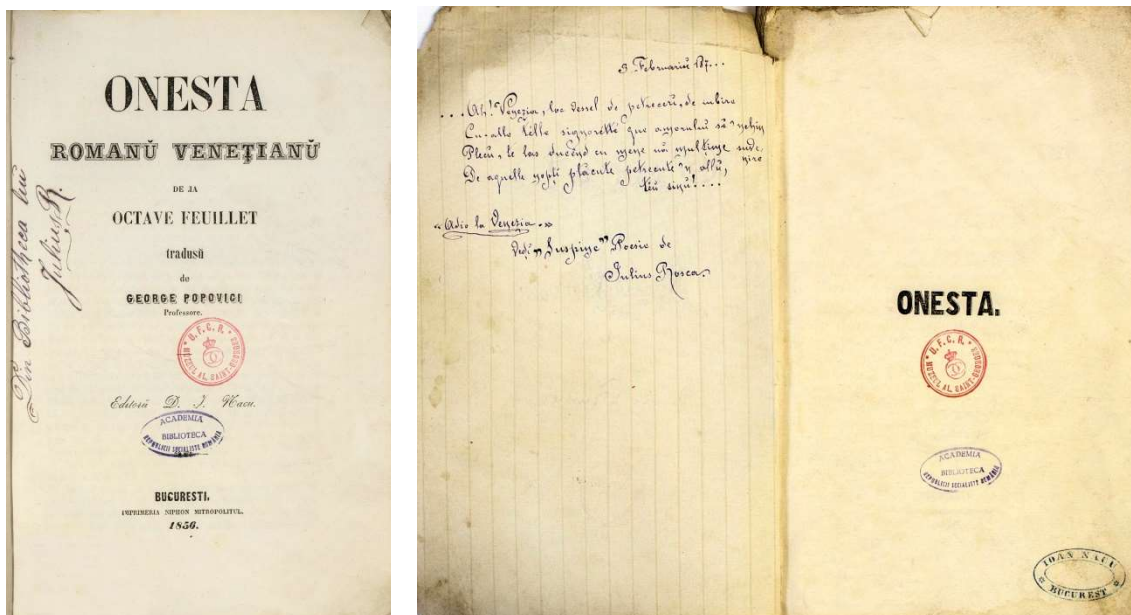

Fig. 11-12. O. Feuillet, *Onesta. Roman venețian*, București, 1856. Ștampile și ex libris autograf.

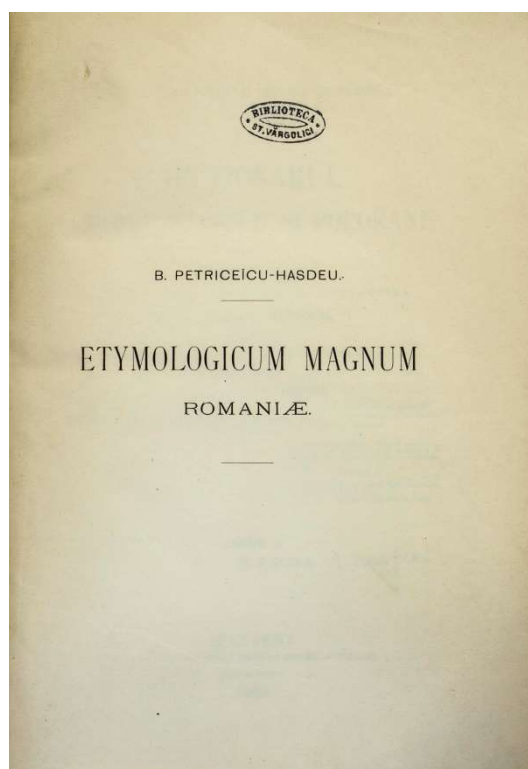

Fig. 13. B.P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, tom I, București, 1886. Foaie cu ștampila ex libris.